

MATAIČIŲ TEATRAS

MATAIČIŲ TEATRAS

LIETUVOS NACIONALINIS MUZIEJUS

Sudarytoja Aldona Žemaitytė

Dailininkas Arūnas Prelgauskas

Redaktorė Aldona Žemaitytė

Vertėja Aušra Simanavičiūtė

Knygoje panaudotos nuotraukos iš Dalios ir Povilo Mataičių archyvo

Fotografai:

Marius Baranauskas, Klaudijus Driskius, Vaidotas Grigas, Vladimiras Gulevičius,
Vlada Inčiūtė, Ježis Karpovičius, Algimantas Kunčius, Henrikas Liandzbergas,
Algimantas Mockus, Juozas Polis, Zacharijus Putilovas, Antanas Sutkus,
Juozas Valiušaitis, Virgilijus Usinavičius, Vladas Uznevičius, Audrius Zavadskis,
Algimantas Žižiūnas, Stanislovas Žvirgždas

I viršelyje: Scenografijos projektas spektakliui „Lietuvių gaidos“. Dail. Dalia Mataitienė. 1981 m.
IV viršelyje: Spektaklis „Scenos vaizdeliai“. 1978 m. Fot. Juozas Polis

© Lietuvos nacionalinis muziejus, 2017

ISBN 978-609-8039-98-6

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo
bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

Turinys

Negęstantis sielos žibintas	7
Nepaprastai paprastas stebuklas ALDONA ŽEMAITYTĖ	8
Nėra su kuo palyginti JUSTINAS MARCINKEVIČIUS	19
Lietuvių folkloro teatras: autentiškas dainavimas, metaforinė raiška ir įspūdingas scenovaizdis AUSTĖ NAKIENĖ	21
Scenoje – gyvas muziejus ANGELĖ VYŠNIAUSKAITĖ	28
Tautodailė ir Povilo Mataičio teatras JONAS RUDZINSKAS	43
Idėjos, keliai, pasirinkimas DALIA MATAITIENĖ	47
Mataitis JERZY PUTRAMENT	62
Vaivorykštė viršum šaltinio ROMAS GUDAITIS	65
Žodis apie Folkloro teatrą JONAS LANKUTIS	71
Klojime, kuris šienų kvėpėjo SNIEGUOLĖ SIMIJONAITĖ	75
Ilgam ir laimingam gyvenimui SAULIUS MACAITIS	91
Prakalbintas gyvybės medis ANGELĖ VYŠNIAUSKAITĖ	99
Aukso kankles pakalbinus VANDA MISEVIČIENĖ	106
Nukrėskime rasą apie rugių lauką RIMVYDAS VALATKA	112
Prisikėlimo vieškeliams...	119
Giesmė baltų karžygiams ALEKSANDRAS GUOBYS	129
<i>Requiem</i> broliams prūsams ANGELĖ VYŠNIAUSKAITĖ	132
Teatras, kaip tautos gyvenimo tiesa JUOZAS ALGIMANTAS KRIKŠTOPAITIS	137
Juozo Lukšos-Daumanto žūties 50-metis VIDMANTAS VALIUŠAITIS	141
Teatro-bažnyčios link DAIVA ŠABASEVIČIENĖ	142
Lietuvių folkloro teatro pagrindiniai veiklos faktai	145
Vietoj epilogo	148
Summary	151

Liaudies buities muziejuje. 1970 m. Fot. Ježis Karpovičius

Negęstantis sielos žibintas

Ši knyga yra tarsi iš žodžių ir sakinių išaustas dimų raštas – patogus, malonus ir įdomus pasakojimas apie XX a. antrosios pusės išskirtinį reiškinių Lietuvos kultūroje – Povilo ir Dalios Mataičių folkloro teatrą Rumšiškėse, gyvavusį du dešimtmečius. Laiko tėkmėje tie du dešimtmečiai yra tik vienos kartos gyvenimo tarpsnis, bet teatro kūrėjų nuveiktų darbų užmojais ir didumu lyg kalnu įsirėžė į meninį sovietinio gyvenimo peizažą. Jo steigėjai, savo veiklą pradėję 1968 m. kaip Etnografinis ansamblis Vilniuje, 1974 m. tapo Lietuvos liaudies buities muziejaus Lietuvių folkloro teatru.

Leidinio rinktinė, nuausta iš jos autorių prisiminimų, vertinimų, paliudija Folkloro teatro kūrėjų gyvastingumą, pagarbą istorinei tautos praeičiai, jos papročiams, likimui, veržimuisi į laisvę ir tos praeities papročių, meninių inspiracijų atkartojimą XX amžiaus antroje pusėje. „Žmogus gelmė, o jo siela bedugnė“, – kalbėjo arabų poetas ir mąstytojas Džubranas Kahlilis. Į tą gelmę atidžiai, su meile ir visa atsakomybe pažvelgia Folkloro teatro kūrėjai, meno kritikai, rašytojai, tautinės kultūros tyrėjai, šioje knygoje išsakę savo sumanymus, vertinimus, perspektyvas...

Tegul šie ilgesni ar trumpesni pasakojimai-vertinimai tarsi pokalbiai apie tautos istoriją, etnokultūrą sujaukina XXI amžiaus skaitytojų širdis ir protus, kad neštų tautos gyvastį į priekį lyg švytintį žibintą aptemusiuose mūsų laikuose.

Nepaprastai paprastas stebuklas

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Lietuvių folkloro teatras... Tokio nei prieškario nepriklausomoje valstybėje, nei dabartinėje Laisvoje Lietuvoje nebuvo ir, ko gero, nebus. Jis galėjo atsirasti (kaip paradoksalu!) tik sovietinėje, okupuotoje Lietuvoje kaip pasipriešinimo simbolis, kaip laisvės ir nepriklausomybės šauklys, kaip lietuviybės sargas. Tai – Mataičio (dar vadinamas Mataičių) arba Klojimo teatras Rumšiškėse – tiek vardų skyrė jį pamilę žiūrovai, vieningai sutardami, kad jis – unikalus.

Dalia ir Povilas Mataičiai, mano nuomone, yra lygiaverčiai šio teatro kūrėjai, steigėjai, puoselėtojai ir atminimo sargybiniai. Deja, galingesnės už juos jėgos jį sunaikino. Intensyvus teatro gyvenimas truko dvidešimtmetį (1968–1991) ir dar šiek tiek ilgiau. Kaip gaila, kad, taip sunkiai įkurtas okupacinio režimo sąlygomis, jis buvo brutaliai uždarytas nepriklausomos Lietuvos valstybės gyvavimo pradžioje.

2010 m. Nacionalinę kultūros ir meno premiją teatro dailininkė Dalia Mataitienė ir teatro režisierius Povilas Mataitis gavo būtent už nuopelnus, susijusius su Lietuvių folkloro teatro įkūrimu ir jo veikla. Taigi, atitaisyta vieno Nepriklausomybės laikų kultūros ministro padaryta skriauda. Ją atlygino kitas kultūros ministras, nors Nacionalines kultūros ir meno premijas skiria kolegiali Meno taryba prie Kultūros ministerijos. Šia proga reikia padėkoti ministrui Arūnui Gelūnui už supratimą, kas yra tikrosios mūsų tautos dvasinės vertybės. (Smagu, kad jo vadovavimo laiku ir režisierius Jonas Jurašas galėjo įgyvendinti savo sumanymą. Per porą metų vasaros ir rudens mėnesių jis parengė ir Kauno dramos teatre parodė premjerą – spektaklį „Apsivalymas“ pagal suomių rašytojos Sofijos Oksanen pjesę „Valymas“.) Reikia padėkoti ir anuometiniam (sovietų Lietuvos) kultūros ministrui Lionginui Šepečiui, kuris atidarė Mataičių teatrui duris į gyvenimą, suprasdamas lietuviybės dvasios persmelktų spektaklių svarbą sovietmečio propagandos nualintiems žmonėms.

Lietuvių folkloro teatras buvo puikus kūrinyš dviejų stiprių asmenybių, pasižymičių valia, energija, žiniomis, patyrimu, neregėtu darbštumu, įsitikinimu, kad senosios Lietuvos liaudies kultūros ir modernaus žvilgsnio į ją sintezė gali duoti stulbinamų rezultatų, atgaivinančių tikėjimą savo tautos galiomis ir viltį sulaukti giedresnių dienų. P. Mataitis tol varstė įvairių sovietinių institucijų duris, atkakliai kalbino anuometinį kultūros ministrą, kol sulaukė pritarimo, leidimo ir finansinės paramos steigti *valstybinį* meno kolektyvą – Etnografinį ansamblį, kuris po metų (1974) pradėjo gyvuoti kaip LTSR liaudies buities muziejaus Lietuvių folkloro teatras.

Per tuos metus, gavę valstybės paramą, Mataičiai įtemptai dirbo. P. Mataitis muziejų archyvuose ir ekspedicijose rinko ir studijavo tautosakinę bei etnografinę medžiagą apie

Sutartinėjų atlikėjos Liaudies buities muziejuje. 1974 m. Fot. Marius Baranauskas

Mataičių teatro dešimtmečio jubiliejus Vilniaus dramos teatre. 1978 m. Fot. Algimantas Kunčius. Lietuvos nacionalinis muziejus

XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Aukštaitijos, Žemaitijos, Mažosios Lietuvos liaudies kultūrą, iš savo studijų kruopščiai parengė būsimų spektaklių repertuarą. D. Mataitienė gilinosi į šių regionų ano laiko žmonių buitį, papročius, elgseną, aprangą ir jų dvasinio pasaulio tradicijas. Ji atkūrė spektaklių dalyvių (aktorių) tipažus per subtiliai pajaustas to meto tradicijas su tokiu kostiumų autentiškumu, kad žiūrovams tiesiog užgniauždavo kvapą iš susižavėjimo ir nuostabos. Tuo pačiu metu ji drauge su Mataičių idėjos rėmėju, tada Liaudies buities muziejaus direktoriumi Vytautu Stanikūnu ėmėsi milžiniško darbo – įrengti Rumšiškėse klotį (pirmiausia reikėjo jį pastatyti), kuriame vyktų spektakliai, primenantys XIX a. pabaigos – XX a. pradžios teatro vaidinimus. Kai Mataičiai klotime rodydavo spektaklius, į Rumšiškės plūsdavo žmonės iš visos Lietuvos. Šie pasirodymai sovietų Lietuvoje buvo tikras dvasinio atgimimo stebuklas. Žiūrovų vaizduotę veikė dainavimas, vaidyba, muzika, apranga, scenografija, ta neapčiuopiama tautos tradicijų dvasia, kuri glūdėjo kiekvieno lietuvių viduje. Spektakliai sukrėsdavo žmonių sielas. Vaidinimus lydėjo ovacijos, džiaugsmo ašaros, suvokimas, kad lietuvių neužmušė jokie komunizmo statytojų kodeksai ir į žmonių galvas kalamie sovietiniai stereotipai.

P. Mataičio parengti scenarijai turėjo aiškią kryptį – gaivinti istorinę atmintį, neleisti užmiršti, kas esame: maža ir sykiu savo kalba bei kultūra didi tauta. Turiu galvoje ne tik žiūrovų euforiją sukėlusius „Scenos vaizdelius“ (1978), bet ir vėlesnius pastatymus, ypač po teatro uždarymo (1990), kai per Lietuvos miestus ir miestelius, jų kultūros namus ir net bažnyčias

keliavo Mažosios Lietuvos dainų, sakmių, legendų, apeigų spektakliai „Didžiam kiematy“, „Purvynai rūdynai“ ir lietuvių laisvės kovų apeiginiai bylojimai „Ir kelsis vėl iš tavo kraujo Lietuva“ (1997), „Ko palinko žilvičiai prie kelio“ (2004). Ilgai Mataičių teatras buvo gyvastingas...

Ko išsigando nepriklausomos Lietuvos pirmosios Vyriausybės atstovai, be jokios priežasties uždarę Lietuvių folkloro teatrą? O gal buvo tiesiog abejingi, kaip ir dėl tautinės mokyklos koncepcijos, kurią sukūrė ir puoselėjo Laimutė Tupikienė ir prof. Meilė Lukšienė? Šiandien matome, kad šioje srityje pasėjus vėją tenka pjauti audrą... Kosmopolitinės marginalijos užvaldė Lietuvos dvasinę erdvę. Tikėkime, kad laikinai. Tuo džiugiau, kad pagaliau po dvidešimties metų Dalia ir Povilas Mataičiai buvo įvertinti Nacionaline kultūros ir meno premija – už lietuvių folkloro gelmių atskleidimą Lietuvai ir pasauliui; liaudies tradicijų bei šiuolaikinės scenografijos darną.

Šio teksto autorė sumanė pakalbinti abu Mataičius, pateikdama jiems po keletą klausimų.

Povilui Mataičiui:

– Kas Jus pastūmėjo būtent prie sutartinių*, o ne prie kitų lietuvių liaudies dainų? Sudėtingas polifoninis atlikimas ar tai, kad iki tol jomis nesidomėjo jokie folkloriniai ansambliai?

– Aš, kaip ir kiekvienas pašaukimą pajutęs jaunas žmogus, buvau kupinas įvairiausių sumanymų ir užmojų. Studijuodamas chorinio dirigavimo skyriuje, šalia savo specialybės dalykų domėjausi muzikinės kūrybos naujovėmis ir joms kontrastuojančia senovine muzika.

Turėjau dar vieną aistrą – gilinausi į Lietuvos istoriją, įvairiapusį tautos kultūros paveldą. Nuoširdžiai tikėjau lietuvių kalbos, kultūros senumu ir savitumu, neprarasdamas vilties, kad kada nors bus surastas arba kaip nors kitaip atkurtas mūsų tautinis epas. Sutartinės kaip tik ir buvo arčiausiai mano tuometinių ieškojimų. Tada apie folkloro ansamblius net nekalbėta. Žinojome tik „Kupiškėnų vestuves“.

Dabar, kai iš laiko perspektyvos labiau įsigilinau į Instrumentinės, šokamosios, dainuojamosios sutartinės programos struktūrą ir dvasią, matau, jog jau tada buvo užprogramuotas

Lietuvių folkloro teatro meno vadovas, režisierius Povilas Mataitis. 1978 m.
Fot. Audrius Zavadskis

* Sutartinės – tūkstantmetės lietuvių liaudies dainos. Jų dėmesį liudija seną kilmę, o išstobulinta polifoninė struktūra – labai aukštą to meto lietuvių liaudies muzikinę kultūrą.

visas Lietuvių folkloro teatro kūrybos kelias, kurį labai taikliai yra apibūdinęs Krescencijus Stoškus, pavadindamas jį „teatru, sakralizavusiu istorinę ir paprotinę tradiciją“ (K. Stoškus, *Kultūros barai*, 2004 m., Nr. 10, p. 43).

Repetuoti su aktorėmis Valstybiniame jaunimo teatre pradėjau 1967 m. rugpjūtį. Nuo pat pirmųjų dienų mūsų darbas buvo viešas ir apie ruošiamą repertuarą mieste sklido kalbos. K. Stoškus teisingai pastebi, kad „apie jį kalbėjo visi savo kultūrinę angažavimąsi jaučiantys žmonės...“ (ten pat). Visiems buvo žinoma, kad ruošiamos ne paskiros dainos, o vientisa sutartinių programa.

– *Ką jautėte, kai buvo juridškai įteisintas Lietuvių folkloro teatras, mūsų padangėje unikalus reiškiny, kuris labiausiai sužydėjo Klojimo teatro Rumšiškėse laikais? Kas iš aukščiausiųjų tuomečių institucijų (Centro komitetas, Kultūros ministerija) padėjo išsilaikyti nykiu sovietmečiu (juk buvo brežnevinio sąstingio metai)?*

– Pirmojo viešo pasirodymo 1968 m. balandžio 13 d. atgarsiai visuomenėje, matyt, buvo tokie stiprūs, kad visiems staiga pasidarė labai reikalingi. Tačiau iki Klojimo teatro Rumšiškėse dar laukė ilgas kelias, kurio trumpai nenupasakosi.

Nuo pat pradžių pati nuoširdžiausia ir autoritetingiausia mūsų darbo rėmėja buvo etnomuzikologė Jadvyga Čiurlionytė. Po pirmojo koncerto sulaukiau jos telefoninio skambučio. Kvietė užėiti. Prisipažino sumanusi susitikti su Lietuvos kompozitorių sąjungos pirmininku Eduardu Balsiu ir paprašyti leisti surengti mūsų koncertą Vilniaus kompozitorių namuose. Koncertas sukėlė platų atgarsį. Kompozitoriai ir muzikologai mūsų ieškojimams ir atradimams skyrė daug dėmesio.

Apie bėdas Kultūros ministerijoje visada kalbėdavau su Meno reikalų valdybos viršininko pavaduotoju V. Indrikoniu, o jis vėliau referuodavo ministrą L. Šepetį. Buvau paprašytas savo sumanymus išdėstyti raštu. Suprantama, paremti juridinio statuso neturinčią ir niekam nepriklausančią kūrybinę grupę ministerijai nebuvo lengva. Tačiau po atkakliai siekto ir lemtingo pokalbio su ministru sprendimas buvo rastas. 1969 m. mus informavo, kad kostiumų gamybai ir muzikos instrumentams įsigyti ministerija skiria dešimt tūkstančių rublių, kurie po Naujųjų metų būsią pervesti į Valstybinę filharmoniją ir per ją galėsime imtis darbų...

Taigi, visus 1970 m. vyko mano surinktos XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Lietuvos etnografinių regionų (Aukštaitijos, Žemaitijos, Klaipėdos krašto) dainų, šokių, muzikos programos repeticijos, D. Mataitienės išstudijuotų ir parengtų kostiumų gamyba. Kitų metų sausio 11 d. Lietuvos valstybinės filharmonijos Didžiojoje salėje nuskambėjo dviejų dalių koncerto premjera: pirmojoje atlikta 1968 m. pirmą kartą parodyta, dabar gerokai papildyta sutartinių programa, o antrojoje – ką tik baigta ruošti vėlyvojo folkloro programa.

1971 m. surengėme 21 koncertą, iš kurių bene svarbiausias – spalio 9 d. dalyvavimas Tarptautinės muzikos tarybos (*International Music Council*) XIV generalinės asamblėjos VII kongreso programoje ir koncertas Piotro Čaikovskio salėje Maskvoje. Jau spalio 17 d.

Dalia ir Povilas Mataičiai ekspedicijos metu kalbina kaimo moteris. Fot. Zacharijus Putilovas

Tiesoje publikuoti pasaulinio garso muzikų vertinimai ir atsiliepimai apie mūsų pasirodymą. Tai leido tvirčiau pasijusti ne tik mums, bet ir mūsų darbo rėmėjams. Nors į Vilnių iš koncerto sugrįžome pripažinti ir įvertinti, kūrybinio darbo perspektyvos ir toliau buvo neaiškios. Visus Etnografinio ansamblio (taip tada vadinomės) dalyvius ribojo pagrindinis jų darbas. Apie ilgalaikes gastroles negalėjo būti nė kalbos.

Poetas Alfonsas Maldonis, tuometinis Rašytojų sąjungos pirmininko pavaduotojas, pasiūlė susitarti dėl mano apsilankymo pas Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto Kultūros skyriaus vedėjo pavaduotoją Joną Bielinį. Šis visus man rūpimus organizacinius reikalus patarė raštu išdėstyti Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto pirmajam sekretoriui Antanui Sniečkui. Aš, žinoma, tai greitai ir padariau. 1971 m. lapkričio 11 d. koncertavome Kompozitorių namuose Vilniuje. Po koncerto Lietuvos kompozitorių sąjungos valdybos nariai vieningai pritarė siūlymui Sąjungos vardu kreiptis į Lietuvos komunistų partijos Centro komitetą, kad Lietuvių etnografiniam ansambliui būtų sudarytos sąlygos profesionaliai dirbti, toliau augti ir bręsti. Pagaliau, praėjus dvejais metams, kultūros ministro įsakymas pasirašytas ir buvęs Lietuvių etnografinis ansamblis 1974 m. ėmė veikti kaip LTSR liaudies

Ragų pūtėjai Algimantas Nemanis, Saulius Sipaitis, Povilas Keblikas, Juozas Stašelis, Albinas Baravičius. 1974 m.
Fot. Marius Baranauskas

buities muziejaus Lietuvių folkloro teatras. Prasidėjo nauji trupės komplektavimo, repeticijų patalpų, transporto įsigijimo, gastrolių organizavimo, tautosakos rinkimo, repertuaro kūrimo, vėliau Klojimo teatro statybos rūpesčiai. 1978 m. Rumšiškėse baigti klojimo pritaikymo teatro reikmėms darbai. Tai buvo didžiulis ir alinantis darbas, kurį stojiškai įveikė teatro dailininkė Dalia Mataitienė. Ten 1978 m. vyko spektaklio „Scenos vaizdeliai“ premjera.

– Ar nujautėte, kad Lietuvai atgavus nepriklausomybę turėsite pereiti tikrus kryžiaus kelius (dėl patalpų, atlyginimų, teatro statuso ir pan.)? Kokios Jūsų teatro naikinimo priežastys ir kaip šį faktą vertinate dabar, žvelgdamas iš keliolikos metų perspektyvos?

– Buvome įpratę daug, kantriai dirbti ir pasitenkinti kukliu atlyginimu. Atgavus Nepriklausomybę dažnas pateko į kitokią – pinigines – priklausomybę. Įsakymą dėl Lietuvių folkloro teatro likvidavimo pasirašė pirmasis atkurtosios Lietuvos Respublikos kultūros ministras, atrodo, pats jausias naujai sudarytoje Vyriausybėje. Visomis išgalėmis siekiau atkurti teatrą. Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas net tris kartus šį klausimą sprendė teigiamai. Bet Kultūros ministerijoje teatro reikalas nuolat įklimpdavo...

Matyt, nemokėjau naujų „žaidimo taisyklių“. Tačiau ir uždarius teatrą pastatėme keturis naujus spektaklius, surengėme per du šimtus pasirodymų ir dirbome, kol buvome galutinai išskeldinti iš anais laikais paskirtų patalpų.

– Paskutinis spektaklis „Ir kelsis vėl iš tavo kraujo Lietuva“ – bylojimai apie nelengvą ir net herojiškai tragišką mūsų tautos istoriją, jos lemtį ir viltį – jums turėjo suteikti daug džiaugsmo, kad dirbta ir kentėta ne veltui. Kaip jautėtės tada, ką jaučiate dabar, kai gyvenimo darbai įvertinti Nacionaline kultūros ir meno premija?

– Apeiginiai bylojimai „Ir kelsis vėl iš tavo kraujo Lietuva“ bei „Ko palinko žilvičiai prie kelio“ skirti partizanų laisvės kovoms įprasminėti. Šie pastatymai pratęsė ne stacionariųjų, o gastrolinių vaidinimų praktiką. Jie rodyti daugelyje Lietuvos bažnyčių, taip pat miestų teatruose, kultūros namų scenose. Dar ir dabar prisimenu susikaupusių žiūrovų veidus, ašarotas senučių akis.

Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos paskyrimą abu su Dalia labai vertiname. Džiaugiamės, kad Lietuvai ir pasauliui buvome reikalingi.

Idalija Krikščionaitė, Regina Kazlauskaitė, Audronė Motiejūnaitė, Birutė Didžgalvytė. 1984 m.
Fot. Zacharijus Putilovas

Dailininkė scenografė Dalia Mataitienė. Apie 1973 m.

Daliai Mataitienei:

- *Kas Jus nukreipė priešintis konformizmui net savo profesinės sėkmės, tiksliau, greitesnio pripažinimo, idėjų įgyvendinimo sąskaita? Šeima, mokytojai ar genetinis kodas?*
- Meno keliais eina visi, kuriems tai lėmė prigimtis, kitaip sunku paaiškinti. Didžioji dalis kūrybinių galimybių, nuostatų taip pat duotos ateinant į šį pasaulį. Be abejo, šeima, kurioje augi, tėvų žvilgsnis į gyvenimą, į vertybes sukuria pagrindą, į kurį tvirtai atsiremi ir atkakliai laikaisi. Tai būtina ir brangu. Na, visų mūsų – meno kūrėjų – gyvenimas nelengvais priverstinės ideologijos laikais be patikimo dvasinio pasaulio, savų įsitikinimų buvo neįmanomas. Betgi į kūrybą tam ir eini, kad veržtumeisi.
- *Kokie sovietmečiu sukurti darbai buvo mieliausi? Folkloro teatro vaidinimai ar pastatymų įvairiuose teatruose scenografijos ir kostiumų kūrimas? Kam daugiau širdies, sveikatos, bemiegių naktų, fantazijos žybsnių atidavėte?*
- Kai žvelgi į praėjusį laiką, apima jaunystės nostalgija. Be paliovos besiveržiančios idėjos, nesenstanti energija joms įgyvendinti – tai ir yra džiaugsmo pilna būtis. Reikia pasakyti, iš

tiesų aprėpiau plačius ir įvairiapusių kūrybos barus. Viskas, ką dariau, man brangu, negaliu veiklos skirstyti pakopomis, nes nieko neėmiau šiaip sau, kaip dabar populiariau sakyti – dėl pinigų, ir atidaviau visas jėgas, kad įgyvendinčiau tobulai. Tiesa, dažnai pritrūkdavo laiko pavalgyti, bet tai niekis, o gal net buvo naudinga.

Klojimo teatro Rumšiškėse negaliu lyginti su jokia kitu darbu, nes jis – unikalus. Tai buvo mudviejų su Povilu lietuvių prikėlimas neįtikėtinomis sąlygomis. Žvelgdami iš nemažo laiko atstumo kartais net patys negalime atsistebėti išskirtiniu atkaklumu, su kuriuo įgyvendinome viską, ką buvome tuo metu sumanę, o spektakliams net pasistatę klotį. Malonu prisiminti mūsų spektaklius lankiusią publiką, kuri atvažiuodavo iš visos Lietuvos nežinia kiek kilometrų su šeimomis, svečiais, artimaisiais, nesitikėdami klotime pailsėti ant minkštų, prabangių kėdžių. Ne kavinė čia viliodavo, o nusiteikimas ieškoti gėrio ir istorinės atminties. Teatras buvo uždarytas sulaukus laisvės. Tai buvo pati skaudžiausia gyvenimo valanda. Liko daug neįgyvendintų brangių idėjų.

– *Pakalbėkime apie vaizduotę, menininko fantaziją, kuri žiūrovui ar klausytojui primena magijos kerus. Ar tai duota prigimties, ar pasiekta atkakliai gilinant į pasaulio meno vandenyno sroves? Ką Jums reiškia magiškas skaičius – septyni?*

– Menininkui fantazija būtina, o ji gal ir primena magijos kerus... Tuo nesidomiu, bet palyginimas patinka. O pasaulio meno vandenynas – visada šalia. Turi su juo susipažinti, domėtis, tai ir be galo įdomu. Dar mokydama visada kiek įmanoma siekdavau gausinti savo žinias, nors jos buvo sunkiai prieinamos, o bet koks modernizmas – draudžiamas. Pažinimas padeda kurti savo pasaulį. Filosofinės knygos taip pat buvo šalia, nemažai jų net tėvėlių knygų spintoje. Iš kur atsirado skaičius *septyni*, jau tiksliai neatsimenu, bet jis kažkodėl labai tiko mano vizijai sukurti septynis paveikslų ciklus po septynis kiekviename. Tai iš dalies filosofinės minties pagrindą turintis pasirinkimas, juk Septyni – pilnatvės simbolis.

– *Liaudies tekstilės ornamentika įsiveržė ir į jūsų grafikos bei tapybos (o tiksliau, autorinės technikos) sritį. Ar taip užkoduojate savo mintį, priversdama ir žiūrovą (žiūrėtoją, vertintoją) fantazuoti, mąstyti, gerbti pačias brangiausias tautos vertybes?*

– Jei mano paveikluose matote liaudies ornamentiką, tikrai negaliu jums pritarti. Tai, kad savo darbus vadinu ornamentinėmis struktūromis, visai nereiškia, jog jie susiję su liaudies tekstile. O mano studijos bei gilinimasis į liaudies kultūrą, kuri apima ir muziką su nuostabiais sutartinių, ragų ar kanklių skambesio, giesmių lobiais, nors ir netiesiogiai, bet veikė kūrybos kelią, idėjas, ir tai man visada bus brangu.

– *Ko labiausiai gaila, kad nespėjote (nebuvo sąlygų, laiko) įgyvendinti? O gal dar spėsite?*

– Visą gyvenimą kūrybai aukojantį žmogų nuolat lydės liūdesys, kad per maža laiko sukurti tiek, kiek norėtum. Tai nieko negali stebinti, nes norai visada begaliniai...

Koncertuoja Lietuvių folkloro teatras. 1972 m.

Nėra su kuo palyginti

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

Nėra su kuo palyginti. Autentiška, unikalų. Po šio teatro spektaklių net kalbėtis kuri laiką nesinorėdavo – širdyje būdavo gera, pilna. Brolybė, meilė, vienovė su žeme ir žmonėmis, čia gyvenusiais ir gyvenančiais... Norėjosi kuo ilgiau išsaugoti šį jausmą, neišlaistyti jo. Atrodė, lyg visa tai esi matęs, girdėjęs, o gal sapnavęs. Tarsi tie žmonės scenoje būtų sūpavę lopšį su liaudies daina, muzika, kalba, drabužiais, papuošalais... Iš to lopšio visi išlipome ir, žiūrėdami vieną ar kitą Folkloro teatro spektaklį, tarytum dalyvavome praėjusių amžių bendruomenės dvasios kūryboje, papročių, ritualų, apeigų sakralizacijoje, tautinio tapatumo ugdyme.

Keistas dalykas vyksta šiame teatre: gyvenimas, išsiskleidžiantis scenoje, atrodytų, labai jau nutolęs, praeityje įklimpęs, senienas eksponuojantis – o iš tikrųjų jis kalba mums apie pačias aktualiausias, skaudžiausias, amžinas nacionalinės būties problemas. Taip, tai labai šiuolaikiškas teatras. Ne lozungais, ne šūkiais, ne politinėmis manifestacijomis jis stiprina mūsų šaknis, kelia mūsų gyvybę, o sulydydamas į organišką visumą tautosaką, etnografiją, mitologiją, istorinius šaltinius... Scenoje sukuriamas gyvenimas, kuriame žiūrovas atpažįsta save. Pajunta save esantį prieš šimtą ir daugiau metų. Ima suvokti savo buvimą su visais. Su tauta. Su jos istorija. Tarytum panyra į kalbą, į dainą, per tautinį savitumą, per lietuviškumą pakyla iki universalių, bendražmogiškų apmąstymų ir išgyvenimų. Neleiskime šiam teatrui užgesti! Jis reikalingas mums ir namie, ir svetur.

Naujoji Romuva, 2008 m., Nr. 2

Spektaklis „Baudžios amžininkų pasakojimai, dainos, žaidimai iš įvairių Lietuvos vietų“. 1974 m.

Regina Putnaitė, Zenonas Žemaitis, Juozas Miseliūnas, Regina Kazlauskaitė. 1976 m. Fot. Vladas Uznevičius

Fot. Ježis Karpovičius. 1982 m.

Fot. Vladas Uznevičius. 1982 m.